

I. Cărțile Iosua, Judecători, Rut

Cartea lui Iosua este numită după numele persoanei principale din istoria cuprinsă în ea. Iosua (Domnul este mântuire), după Septuaginta: Isus al lui Navi sau Nun, după Vulgata: Iosua) este bărbatul care, din ordin divin, a luat conducerea poporului după moartea lui Moise, și care a desăvârșit ocuparea Canaanului și a împărțit pământul lui între cele douăsprezece seminții.

Cartea se împarte în două părți:

Partea I, capitolele 1-12, istorisește cucerirea țării făgăduite. Cucerirea se face mai mult cu ajutorul lui Dumnezeu.

Partea II-a, capitolele 12-24, cuprinde împărțirea pământului țării celor douăsprezece seminții.

Scopul cărții este dovedirea împlinirii promisiunilor divine. Făgăduința făcută lui Avraam că Dumnezeu îi va da lui și urmașilor lui stăpânirea acestei țări se confirmă prin cuprinsul acestei cărți și mai ales prin faptul că ocuparea țării se face mai mult cu ajutorul lui Dumnezeu decât prin vitejia poporului. Scopul acesta îl confirmă și cuvintele lui Iosua: „Așa i-a dat Domnul lui Israel toată țara pe care Se jurase să le-o dea părinților lor; iar ei au moștenit-o și au locuit în ea. ...N-a rămas neîmplinit nici un cuvânt din toate cuvintele bune pe care Domnul le-a grăit către fiii lui Israel; toate s-au împlinit” (Iosua 21, 43, 45). În cartea lui Iosua cunoaștem o nouă etapă a iconomiei mântuirii: așezarea neamului biblic în pământul din care va răsări mântuirea.

Originea cărții. Privitor la originea cărții, critica negativă susține că ea face parte integrantă din Pentateuh, așa că e mai corect să vorbim de hexateuh, decât de Pentateuh (Ewald, Reuss, Wellhausen, Holzinger, Driver, Cornill, Steuemagel ș. a.). Această părere o întemeiază pe următoarele: a) teoriile Pentateuhului, mai ales ipoteza izvoarelor în forma ei wellhauseniană, se pot aplica și la această carte; b) cele cuprinse în cartea Iosua sunt o completare logică, istorică și necesară a celor cuprinse în Pentateuh. Anume, în Pentateuh se afirmă dreptul divin și istoric al evreilor la stăpânirea Canaanului, iar această carte arată faptic executarea acestui drept. Făcând abstracție însă de faptul că teoria documentelor nu se poate susține, precum s-a arătat la critica negativă a Pentateuhului, nici un document antic nu socotește această carte ca parte a Pentateuhului, ci ca o carte independentă. Așa o tratează și traducătorii alexandrini și întreaga

tradiție. Critica negativă exploatează în favoarea tezei ei și unele nepotriviri de numere și numiri din textul cărții. Aceste nepotriviri însă se pot explica pe cale critică, știut fiind mai ales și faptul că variantele de text, în toate cărțile Scripturii, sunt mai frecvente la numere și la numiri.

Timpul compunerii cărții nu se poate afla cu precizie, deoarece în timpul compunerii cărții canaanii locuiau încă în Ghezer (Ios 16, 10), de unde îi alungă faraonul Egiptului, în timpul regelui Solomon (3 Rg 9, 16), iar iebuseii sunt încă stăpâni peste Sion (Ios 15, 63), de unde îi izgonește regele David (2 Rg 5, 6) în anul al 8-lea al domniei lui. Trebuie să spunem că termenul ad quem (termen după care nu s-a putut scrie cartea) este anul 8 al domniei lui David, cea. 1000. Și, fiindcă în timpul scrierii cărții, Rahab este încă în viață (Iosua VI, 25), iar movila de pietre din albia Iordanului se mai vede (Iosua IV, 9), cu timpul scrierii cărții sau cel puțin a unor părți din carte trebuie să mergem până în zilele lui Iosua. În general se crede că autorul părților principale este însuși Iosua. Redactarea cărții în forma ei de azi s-a făcut mai târziu, însă înainte de anul 1006. Cei care sunt adversari ai autenticității cărții și care pun originea sau scrierea cărții mult mai târziu se sprijină pe unele formule de expresie ca: „până-n ziua de astăzi” (Ios 4, 9), pe unele anacronisme, „muntele lui Iuda” (Ios 11,21), „muntelelui Israel”(Ios 11,16), pe expediția daniților (Ios 19,47) și pe ocuparea orașelor Hebron și Debir (Ios 15,16-19), evenimente care s-au petrecut în timpul judecătorilor (Jd 18,1-31; 1, 8-16). Obiecțiunile acestea nu sunt însă întemeiate. Expresia „până în zilele noastre” poate să fie socotită adăugată ulterior, ori poate să fie luată și în sens de durată mai scurtă de timp. Numirea „munții lui Iuda” și „munții lui Israel” nu ne silește să ne gândim, negreșit, la schisma națională de după Solomon, căci tribul lui Iuda, ca trib purtător al făgăduințelor mesianice, de mult își câștigase o reputație specială față de celelalte seminții ale lui „Israel”; deci deosebirea nu se face de la țară la țară, ci de la tribul lui Iuda la celelalte triburi ale lui Israel. Când privește expediția daniților și cea a lui Caleb pentru ocuparea orașelor Hebron și Debir, se poate admite că s-a petrecut în timpul lui Iosua, deși mai pe larg se cuprind ca adaosuri la cartea Judecătorilor: Istoria expediției lui Caleb este aproape literal identică în cartea Iosua și în Cartea Judecătorilor, astfel se poate pune și chestiunea priorității. Mulți autori biblici cred că amândouă istorisirile sunt autentice, deși nu este identică istorisirea din cartea Iosua cu cea din cartea Judecătorilor, căci zic acești autori: trebuie să se facă deosebire între ocuparea Canaanului de către Iosua și intrarea efectivă a semințiilor în posesia completă a loturilor lor. În timpul lui Iosua s-au efectuat numai incursiuni, rămânând ca semințiile ulterioare să pună stăpânire definitivă pe porțiunile lor. Această din urmă

ocupare s-a întâmplat însă numai treptat și prin lupte. Obiecțiile în nici un caz nu sunt de așa natură ca să poată răsturna părerea mai întemeiată a autenticității cărții Iosua, cel puțin în covârșitoarea ei parte. Mulți autori susțin că istorisirea opririi soarelui (Ios 10,14), de asemenea, nu este scrisă de Iosua, deoarece dacă Iosua însuși ar istorisi această întâmplare, nu ar mai fi nevoie să se refere, pentru confirmarea acestui fapt, la „cartea dreptului”. În general se crede că la cartea scrisă de Iosua cineva a adăugat, mai târziu, unele istorisiri sau a făcut în ea unele schimbări. Un astfel de adaos ulterior ar fi 24, 29-33, unde este vorba de moartea lui Iosua și Eleazar. Se poate ca acest adaos să fi fost introdus de bătrânii despre care e vorba la 24, 31 - Alții au introduși unele glose.

Autoritatea istorică a cărții o confirmă atât dovezile externe, cât și considerațiile de ordin intern. Istoria cuprinsă în cartea Iosua este cunoscută și confirmată și de alte cărți (Jd 18, 31; 2 Rg 21, 2). Descrierea amănunțită geografică a țării nu a putut-o face decât o persoană în completă cunoștință despre starea țării de atunci, cunoscută ca fiind contemporană lui Iosua, de către inscripțiile antice

Faptul invadării Canaanului dinspre Răsărit îl confirmă și inscripțiile din Tel el Amarm, descoperite recent. Între acestea se află unele scrise de principii vasali din Palestina lui Amenofis III și Amenofis IV (cam pe la anul 1500 î. H.), în care aceștia îi cer ajutor împotriva habirilor (evreilor) veniți de dincolo de Iordan. Istoricul Moise de la Horone, istoriograf armean din secolul V, spune că în Tigisis, în Algeria, s-ar afla o inscripție în limba feniciană cu textul: „Noi suntem cei ce am fugit dinaintea hoțului Iosua, fiul lui Nun”.

Autoritatea divină a cărții o atestă mărturiile Sfântului Pavel, care, în Evrei 13, 5, reproduce din Iosua 1, 5; Sfântul Iacob amintește textul de la Iosua 2, 4 (Iac 2, 25); Sfântul Ștefan, întâiul martir, face aluzie la Iosua 3,14 (FA 7, 45). Biserica, de altfel, întotdeauna i-a atribuit autoritate divină și cartea, de la început, a făcut parte din canonul Vechiului Testament.

Câțiva autori mai noi însă aduc grave prejudicii atât autorității divine, cât și autorității omenești a cărții.

Se spune că blestemul rostit și executat împotriva locuitorilor din Canaan, în fond, este sacrificiul omenesc sau mai exact juruințe de jertfe omenești, cu care credeau că se aduce cult lui Iahve; deci și evreii, ca și alte popoare antice, ar fi practicat aducerea de jertfe omenești. O dovadă în sensul acesta ar fi jertfirea lui Isaac, cerută de Dumnezeu lui Avraam, apoi jertfirea fiicei lui Ieftae, judecătorul. Această afirmație se face pe baza textului: „Atunci Israel I-a făcut

Domnului făgăduință și a zis: «Dacă-mi vei da pe poporul acesta sub mâna mea, Ți-l voi aduce-n dar, pe el și cetățile lup. Și a ascultat Domnul glasul lui Israel și i-a dat pe Canaaneeni sub mâna lui, iar el i-a adus în dar Domnului, pe ei și orașele lor, și i-a pus locului aceluia numele Horma» (Nm 21; 2-3).

Întreaga istorie sfântă nu face însă nici o amintire de jertfe omenești. Avraam a fost încercat în credință. Cazul lui Ieftae se va arăta la locul potrivit. Că au fost și abuzuri în privința aceasta, este foarte explicabil prin împotrivirea multora din fiii lui Israel față de Lege. În special, în ce privește blestemul rostit și executat împotriva canaanitilor, acesta nu se împotrivesc nici bunătății, nici milei divine. „Nu din pricina dreptății tale și nu din pricina curăția inimii tale vei intra tu să le moștenești pământul, ci din pricina păgânătății lor va nimici Domnul aceste neamuri de dinaintea feței tale, și pentru ca să-ntărească legământul cu care Domnul li S-a jurat părinților voștri, Avraam, Isaac și Iacob” (Dt 9, 5), îi spune Domnul lui Moise. Or, Dumnezeu poate stârpi păcatul cum vrea: prin apă (potopul), prin foc (Sodoma și Gomora), sau prin năvălirea altor neamuri. Că blestemul (heremut) nu este vot, ci împlinirea unei porunci divine, se vede la Dt 3, 2: „Dar Domnul mi-a zis: Nu te teme de el, că -n mâinile tale l-am dat, pe el și tot poporul lui și toată țara lui; vei face cu el ce-ai făcut cu Sihon, regele Amoreilor, cel ce locuia în Heșbon” (pe al cărui popor 1-a stârpit; Dt 1, 34; vezi și Ios 8, 1; 1 Rg 15, 3). „Vei mânca toate prăzile neamurilor pe care Domnul, Dumnezeul tău, ți le va da, ochiul tău să nu le cruțe... “(Dt 7, 16), îi poruncește Dumnezeu lui Israel prin Moise.

Justificarea acestei porunci severe și drastice o dă însuși Dumnezeu: „întinde-voi hotarele tale de la Marea Roșie până la Marea Filistenilor și de la pustie până la Răul cel Mare al Eufratului și da-voi în mâinile voastre pe cei ce locuiesc în țară și-i voi alunga de la tine. Să nu faci legământ cu ei, nici cu dumnezeii lor. Să nu locuiască ei în țara ta, ca să nu te facă să păcătuiești împotriva-Mi; că de vei sluji dumnezeilor lor, aceștia îți vor fi ție capcană” (Ieșire 23,31-33). Cazul și motivul respingerii regelui Saul este cea mai grăitoare dovadă că heremul nu e vot, ci executarea poruncii divine. Regele Saul, împotriva heremului, cruță viața regelui Agag al amaleciților. Este însă respins de Domnul pentru nesupunere. „Și a zis Samuel: Oare mai mult îi plac Domnului arderile de tot și jertfele decât ascultarea de cuvântul Domnului? Iată, ascultarea e mai bună decât o jertfă bună și plinirea poruncii decât grăsimea de berbec” (1 Regi 15, 22).

Împotriva autorității omenești a cărții se aduce minunea opririi soarelui pe cer, care presupune geocentrism și care, prin imposibilitatea ei absolută, iese și din rândul „minunilor”.

Adevărul unui fapt însă depinde de demnitatea de crezare a celui ce îl relatează, și nu de adevărul lui intern, care poate să fie necognoscibil pentru mintea omenească.

S-a încercat să se dea multe explicații în acest caz. Însă o minune, tocmai pentru că este o minune, nu poate să fie explicată, căci orice explicație este în fond reducere la legi cunoscute. Or, ce putem reduce la legi cunoscute nu mai e minune. Așa este și cazul acesta. Este relatat în carte cu autoritate istorică. Zadarnic încearcă cineva să dea explicarea lui, tocmai pentru că este minune.

Carte Judecători își are numirea de la bărbații ridicați de Dumnezeu la anumite intervale de timp, numiți judecători.. Ei guvernau poporul în vremuri de restriște și de invadare de către neamuri străine. Stăpânirea lor nu era nici continuă, nici succesivă, ci adesea paralelă, întreruptă pe timp mai lung sau mai scurt de pace și liniște. Ridicarea lor la intervale de timp au necesitat-o întotdeauna împrejurările speciale. Cartea cuprinde istoria celor 360- 400 de ani, de la Iosua, respectiv de la „zilele bătrânilor”, până la introducerea regimului monarhic (circa 1050 î. H.).

Din cauza faptului că evreii cad în idolatrie, aceștia sunt asupriți cumplit de madianiți, care timp de 7 ani le fac aproape imposibilă viața, răpindu-le recoltele și silindu-i să trăiască în peșteri. Evreii se pocăiesc și cer ajutorul lui Dumnezeu. Dumnezeu îl ridică atunci pe judecătorul Ghedeon, care, mai înainte, plin de zel teocratic, distrusese idolul Baal și pe Astarte, pentru care faptă căpătase numele de Ierubaal (distrugător de Baal). Ghedeon, în timp ce își îmblătea secara sub un copac din Efra, în mod miraculos (prin lâna o dată uscată, altă dată plină de rouă) este încredințat de misiunea sa divină. Printr-o stratagemă originală (făclii aprinse noaptea și spargerea oalelor) cu 300 de luptători îi pune pe fugă pe madianți și îi măcelărește. După victoria strălucită, poporul oferă lui Ghedeon și urmașilor săi demnitate regală, ceea ce Ghedeon refuză. Din cei 1700 de sicii de aur primiți de la popor ca dar, Ghedeon face un efod, care mai târziu a devenit cauza multor rele în Israel.

După moartea lui Ghedeon, fiul său Abimelec se proclamă rege în Sichem. Ca să scape de eventualii pretendenți la demnitatea regală, îi ucide pe toți frații săi, afară de Iotam, cel mai mic, care prin fabula despre alegerea regelui de către copaci înfierează fapta mârșavă a lui Abimelec și mustră poporul. Se naște războiul civil în care Abimelec este ucis cu o piatră de moară, aruncată în capul lui de o femeie.

Judecătorul Samson răzbună toate nedreptățile, asupririle și batjocurile suferite de evrei din partea filistenilor, dușmanii redutabili și neîmpăcați ai lor. Activitatea lui Samson se reduce la întreprinderi personale. Totuși și prin această activitate se arată puterea lui Dumnezeu asupra idolilor. Oricât de curioasă ar părea purtarea lui Samson, ea se încadrează în mediul timpului. Samson judecă poporul timp de 20 ani (capitolele 10, 16).

La sfârșitul cărții Judecătorilor se află două adaosuri, două întâmplări caracteristice pentru degenerarea moravurilor din timpul judecătorilor.

Adaosul prim (capitolele 17 și 18) istorisește idolatria tribului Dan, care răpește idolul familiei lui Mica și pe levitul care servea ca preot al idolului în această familie. Apoi introduce idolatria în întreg tribul.

Al doilea adaos (capitolele 19-21) istorisește crima oribilă a locuitorilor din Ghibea, pentru răzbunarea căreia se scoală toate semințiile. Tribul lui Veniamin însă ia apărarea ghibeoniților. În lupta care se dă între tribul lui Veniamin și între celelalte seminții, Veniamin este extirpat, supraviețuind dintre ei numai câțiva. Se dă o hotărâre ca nimeni din Israel să nu se căsătorească cu cei rămași în viață, în cele din urmă însă li se îngăduie veniamiților să -și poată răpi soții din celelalte seminții.

Scopul cărții. Cartea Judecătorilor arată, în general, lupta monoteismului împotriva idolatriei canaanite. Lipsind unitatea națională, poporul, sub conducerea arhiereilor slabi, cade în fărădelegi. Starea sacerdotală degenează, căci preoțimea, căutând cele lumești, își pierde autoritatea. Dumnezeu, potrivit amenințărilor din Legea lui Moise, pedepsește nelegiuirea. Totuși și în acest timp trist a fost o vreme de liniște, când Legea s-a împlinit și poporul s-a bucurat de viață pașnică, cum arată episodul din cartea Rut. Scopul cărții este arătarea credincioșiei divine.

Unitatea cărții și implicit unitatea autorului se arată din felul unitar al concepției expunerii istorice. Autorul și-a scris cartea pe bază de izvoare sau memorii scrise de bărbați contemporani cu evenimentele. E drept că sunt deosebiri de stil între diferitele părți ale cărții, dar acestea se pot atribui izvoarelor utilizate de autori. Nu sunt însă contradicții care să atingă unitatea sau autoritatea cărții.

Pentru înțelegerea corectă a celor cuprinse în carte, trebuie să ținem seama de faptul că, în timpul lui Iosua, s-a făcut numai cucerirea sumară a pământului țării, rămânând de datoria fiecărui trib să desăvârșească această cucerire prin stârpirea locuitorilor canaanitiți din moștenirea lor. Această cucerire definitivă s-a desăvârșit lent. Așa s-a putut întâmpla ca unele cetăți sunt

încă stăpânite de canaanii. Altă cetate, o dată cucerită de evrei, a fost recucerită de vechii stăpânitori, astfel stăpânitorii s-au schimbat. De aici se explică unele contradicții aparente. Introducerea și adaosurile în nici un caz nu se pot separa de corpul cărții, cum încearcă câțiva critici moderni, căci cele cuprinse în introducere justifică istorisirile din carte, iar adaosurile, deși în aparență independente, cuprind cazuri caracteristice istorisirilor anterioare, deci sunt lămuritoare pentru înțelegerea cuprinsului.

Timpul scrierii cărții sunt anii dintâi ai regelui Saul, căci: a) Samuel și timpul lui încă nu sunt materie de istorie, de aceea nici nu se amintesc; b) fraza „în zilele acelea nu era rege în Israel...” (Jd 17, 6; 18,1; 19, 1; 24, 24), spusă pentru a înțelege neajunsurile grave naționale, arată că, în timpul scrierii cărții, era rege și că instituția monarhică era plăcută poporului. Ceea ce se poate spune numai despre începutul domniei lui Saul. Mulți autori vechi și mai noi, inclusiv tradiția iudaică, atribuie cartea lui Samuel. Singurul text care justifică părerea că această carte s-a scris mai târziu este fraza de la 18, 30: Jar fiii lui Dan au ridicat pentru ei chipul idolului și Ionatan, fiul lui Gherșon, fiul lui Moise, au fost preoții seminției Dan până în ziua în care chivotul a fost dus în robie”.

Autoritatea omenească a cărții (autoritatea istorică) este atestată de izvoarele scrise și orale de care negreșit s-a folosit autorul ca unul care scrie istoria mai multor secole. Datorită deosebirii de stil, se crede în general că parabola lui Iotam, cântarea Deborei, soția lui Ieftae (Jd 11, 12 ș. u.) au fost compuse după.

Autorul este sincer, nepărtinitor, amintește faptele istorice eroice alături de faptele detestabile de idolatrie, arată și concepția morală corectă și cazuri de dezbinări interne și politice. Așa procedează un autor istoric fidel și nepreocupat de nici un alt interes, decât de adevărul istoric. Cuprinsul cărții e în strânsă legătură și cu cărțile anterioare (Pentateuh, Iosua), și cu multe din cele următoare (1 Rg 12, 9-12; 2 Rg 11, 21; Ne 9, 27; Ps 77, 65 etc).

Documentele profane contemporane nu pot verifica adevărul istoric al cărții, fiindcă asemenea documente lipsesc.

Este neîntemeiată părerea raționaliștilor-moderni, care admit, numai în parte, autoritatea istorică a acestei cărți. Ei, în general, susțin că autorul sau redactorul cărții a falsificat istoria, ceea ce se vede a) din cadrul artificial în care sunt încadrate istorisirile singurate (păcat, asuprire, pocăință, salvare, pace), prin care s-a falsificat cronologia (dovadă și faptul că numerele

simbolice rotunjite: 20, 40 figurează foarte des), iar b) prin legătura religioasă adăugată fiecărei istorisiri s-a denaturat însuși faptul istoric.

Admitem că sunt în carte dificultăți cronologice, dar acestea se pot explica fie prin coruperea numerelor, fie prin aceea că e foarte greu să se compună cronologia epocii judecătorilor, de vreme ce judecătorii n-au condus adesea întreg poporul, ci numai anumite triburi și unii dintre ei au condus paralel și nu succesiv. E știut apoi că numerele, de multe ori, sunt rotunjite înadins, cum este obișnuit să se facă.

Cu privire la adăugarea legăturii religioase, autorii mai noi au formulat următoarea presupunere: în timpul de după Iosua a început o luptă epopeică de stăpânire exclusivă a Canaanului de către evrei. În această luptă s-au distins unii eroi naționali, în jurul cărora s-au format legende cu amănunte fictive. Aceste legende le-a adunat un autor, le-a redactat și astfel, pe baza unui sâmbure istoric, a făcut o carte de educație națională, care, la evrei, nu putea fi lipsită nici de referințe religioase. Așa s-a ajuns ca apăsarea străină să fie prezenta pedeapsa lui Dumnezeu iar scăparea venită de la Dumnezeu”prin ridicarea unui judecător. Așa s-ar fi creat o colecție de legende cu scop de educație național- religioasă. Această presupunere nu este însă dovedită cu nimic istoric și real, decât doar cu tendința de a lipsi cartea aceasta de autoritate. Nu convine raționalismului nici frecvența minunilor. Acestea însă, în această epocă, sunt explicabile prin împrejurări speciale ale timpului. Poporul evreu, în această epocă a consolidării sale, a avut mare nevoie de ajutorul lui Dumnezeu, așa precum și creștinismul a avut nevoie, în epoca nașterii și a consolidării sale. De aici frecvența minunilor în epoca judecătorilor, ca și în epoca apostolică și în primele veacuri ale creștinismului. Autoritatea divină a cărții o recunoaște atât tradiția iudaică, cât și tradiția creștina prin primirea ei consecventă în canonul cărților sfinte. Sfântul Apostol

Pavel atribuie acestei cărți autoritate divină (FA 13, 20; Evrei 11, 32). Profetul Isaia confirmă înfrângerea madianiților (Is 9, 4). În Psalmi însă se face referire la multe întâmplări din carte (Ps 82,10; 105, 34; 97, 8-9).

Scrierea **Rut** care cuprinde patru capitole, și-a căpătat numirea de la eroina întâmplării cuprinse în ea. Azi, în canon, figurează drept carte independentă, în vechime însă era cuprinsă în cartea Judecătorilor, ca al treilea adaos, precum ne spun Iosif Flaviu, Chiril al Ierusalimului, Fericitul Ieronim ș. a. Meliton și Sfântul Atanasie o tratează ca scriere independentă. Tot așa o

aflăm tratată și în documentele de mai târziu: Sinodul din Hippo, Canoanele Apostolice, Sfântul Epifanie ș. a.

Cuprinsul cărții

În timpul judecătorilor s-a întâmplat o foamete în Canaan. Elimelec, bărbat din tribul lui Iuda, din orașul Betleem, împreună cu soția sa Noemina și cu cei doi fii ai săi, Mahlon și Chilion, s-au dus să locuiască în țara Moabului. Bărbatul Noeminei, nu peste mult timp, moare. Cei doi fii se căsătoresc și iau de soții două moabitence: pe Orfa și pe Rut. După aproape zece ani mor și fiii Noeminei, aceasta rămâne singură cu două nurori în țară străină. Aflând Noemina că Dumnezeu l-a cercetat pe poporul său cu belșug și că foametea a încetat, se hotărăște să se întoarcă în țara sa. Noemina le sfătuiește pe nurori să rămână în țara lor, căci în țară străină au puțini sorți să se mărite, dată fiind legea pământului, unde fiu de evreu nu putea să ia în căsătorie fete de neam străin, iar ea, Noemina, văduvă și înaintată în vârstă, nu mai avea nădejde de copii care să le ia în căsătorie în baza leviratului. Una dintre nurori se lasă înduplecată și rămâne acasă. Rut, dând dovadă de cald atașament față de soacra sa, se supune la toate eventualele riscuri ale așezării în patria fostului ei soț. Ajunse în țară, Noemina și Rut se așază pe moșia lor. Rut e de ajutor neprețuit soacrei sale. Ea merge pe ogoare să culegă spice după secerători, fiind nevoită, din cauza situației lor modeste, să recurgă și la acest mijloc de trai. Întâmplarea a făcut ca Rut să meargă la cules de spice pe holdele unei rudeniei înstărite, cu numele de Booz. Booz o vede pe tânăra văduvă Rut, modestă la fire și plăcută la înfățișare. Calitățile ei alese îi trezesc interes față de ea. Dă dispoziție secerătorilor să nu fie împiedicată la adunarea spicelor. Mai mult, secerătorii sunt îndrumați să lase în urma lor spice mai multe și să-i dea apă să bea din vasele lor. Rut, spre mulțumirea și mirarea soacrei sale, se întoarce acasă cu ispravă bună. Fiind întrebată cum a ajuns la atâta spor, află totul din relatările date. Noemina o sfătuiește pe Rut ca, în baza legăturii de rudenie, să-i ceară lui Booz să o ia în căsătorie, ceea ce se și întâmplă. Din căsătoria lui Booz cu Rut s-a născut Obed, care l-a născut pe Iesei, tatăl lui David.

Scopul cărții. Cea mai însemnată chestiune care se pune în legătură cu această carte este scopul pe care l-a avut autorul cu scrierea sa. Părerile sunt împărțite.

Cea mai probabilă părere, cunoscându-se scopul Scripturii Vechiului Testament, de altfel singura îndreptățită, este aceea care susține că scopul acestei cărți este să se arate genealogia lui David, și prin el genealogia lui Hristos, scopul ultim al Vechiului Testament. Afară de aceasta, scopul cărții este să se arate că și păgânii vor fi părtași ai harului divin dacă vor ajunge la

cunoștința adevăratului Dumnezeu: „Poporul tău va fi poporul meu, iar Dumnezeul tău va fi Dumnezeul meu”.

Moabiteanca Rut, ajunsă prin providență atât de specială în sânul poporului, prin strălucitele sale virtuți s-a făcut, într-adevăr, vrednică să fie înșirată în genealogia Mântuitorului. Prin admiterea ei în rândul ascendenților lui Mesia, alături de alte femei păgâne (Rahab) sau păcătoase (Tamara), a fost înfrânt orgoliul național al evreilor. Acest popor ar fi trebuit să-și amintească de făgăduința dată lui Avraam, că în el „se vor binecuvânta toate neamurile”. Iar nouă să ne arate, precum spune Fericitul Ieronim, că pentru ca Hristos întrupat să șteargă păcatul n-a fost nici umilitor, nici înjositor să Se nască din strămoși păcătoși.

Unii autori gândesc altfel despre scopul cărții. Ei cred că scopul cărții s-ar găsi în ultimele versete ale ei: arătarea genealogiei lui David din poporul moabitean, disprețuit de evrei, în mentalitatea lor orgolioasă, nu putea avea darul de a adăuga ceva la gloria acesteia. Lipsită de temei solid e și părerea că scopul cărții ar fi fost preamărirea căsătoriei de levirat, căci această lege a fost în general practică în acel timp. Deci în cazul acesta n-a fost ceva special. Cu atât mai puțin poate să fie adoptată părerea raționalistă, care, lipsind cartea de orice caracter supranatural, sau de orice rost înalt, socotește toată întâmplarea și cartea însăși ca o idilă rustică, sau un poem cu acțiune fictivă și cu persoane simbolice. Părerea aceasta nu e justificată decât doar numai de tendința de a discredita Sfânta Scriptură.

Cât privește istoricitatea întâmplării, avându-se în vedere scopul arătat mai sus, nu poate fi obiect de discuție. Aceasta o adevărește îndeajuns însăși istorisirea simplă, reală, cu persoane cu caracter consecvent, pe lângă probele scoase din alt domeniu, în special cel al Scripturii.

Timpul când s-a scris cartea se poate afla numai cu aproximație. Amintirea lui David, ca o persoană care este în atenția publică, apoi faptul că David încă nu este numit rege, ne îndreptățesc să fixăm originea cărții în timpul când David e uns rege, dar încă nu este în posesia puterii regale. Monarhia, în timpul scrierii cărții, de-abia este introdusă („în zilele când cârmuiau judecătorii” Rut 1, 1). Deci timpul probabil al scrierii sunt anii ultimi ai domniei lui Saul.

Dacă în trecut această carte era tratată ca parte integrantă din cartea Judecătorilor și dacă autorul cărții Judecătorilor este Samuel, putem crede că și această carte este scrisă tot de Samuel. Aceasta este de altfel și părerea talmudiștilor, buni cunoscători ai tradiției neamului lor.

Cartea Rut, deși redusă ca extensiune, are mare însemnătate și tratează un episod foarte particular din istoria mântuirii. Precum Epistola Apostolului Pavel către Filimon, cu cele 25

versete din Noul Testament, este o adevărată perlă a gândirii și simțirii creștinești și ca atare se alătură cu deplină vrednicie epistolelor dogmatice ale marelui Apostol, tot așa cartea Rut este o neprețuită dovadă de corectitudine morală a unor persoane înzestrate cu strălucite însușiri sufletești, care trăiesc sub oblăduirea Legii divine. Oricare dintre cele trei persoane principale ale cărții: Noemina, Rut și Booz, au o desăvârșită atitudine morală, cuvenită stării lor. Noemina, mamă și soacră, plină de prudență și înțelepciune; Rut, pătrunsă de atașamentul sincer și cald, deplin încrezătoare în deșteptăciunea soacrei sale, docilă, harnică; Booz, bărbat plin de sentimente umanitare, de atenție, de cavalerism neprefăcut, împăciuitor, drept, onest și plin de gingășie, ne face să cunoaștem o pilduitoare întâmplare în mijlocul unei lumi stăpânite de idolatrie și destrămarea morală.

Nu e de mirare că unii autori moderni sunt de părere că un asemenea caz se poate întâlni numai în teorie, în ideal, în poezie. Realitatea istorică însă ne arată că acest caz s-a petrecut aievea. Ea aruncă lumină asupra vieții sociale a poporului biblic. Arată cum ar fi putut, cum ar fi trebuit și în realitate cum au și trăit unii, de bună seamă nu puțini. În tot cazul istorioara arată că Legea Domnului a creat condiții de viață morală și socială infinit superioară neamurilor antice. E deci o dovadă în plus a originii divine, supranaturale, a religiei Vechiului Testament și a caracterului inspirat al Sfintei Scripturi.

II. Cărțile 1 și 2 Regi

Numele cărților. Cele două cărți, numite în canonul ebraic al Vechiului Testament ale lui Samuel, până la Daniel Bomberg (secolul XVI d. H.) au format o singură carte. Traducătorii alexandrini și Fericitul Ieronim au divizat-o în două cărți. Ele continuă istoria din cartea Judecătorilor și istorisesc pe larg întemeierea dinastiei davidice eterne. Sunt numite ale lui Samuel nu pentru că el ar fi autorul lor, ci fiindcă bărbatul cu rost mai înalt în evenimentele timpului este profetul și judecătorul Samuel. Istoria cuprinsă în aceste cărți și scopul lor suprem: fondarea dinastiei lui David arată că, în realitate, cele două cărți formează o singură unitate literară, deci o singură carte.

Cuprinsul cărților

Cartea I este precedată de un prolog (introducere), capitolele 1-7, și istorisește pregătirea tronului lui David (capitolele 8-31).

Cartea a II-a înfățișează fondarea și întărirea tronului lui David (capitolele 1 - 20) și se sfârșește cu un epilog (capitolele 21-24)

Autorul cărților este necunoscut. Este vădit că Samuel nu poate fi autorul deoarece el moare înainte de urcarea pe tron a regelui David. Autorul, probabil, a trăit scurtă vreme după schisma națională întâmplată după moartea lui Solomon, înainte de robia babilonică, deoarece despre această catastrofa națională nu se face nici o amintire. Deci termenul a quo al scrierii cărții este schisma națională din anul 933 î. H., iar termenul ad quem (după care cartea nu s-a putut scrie) este robia babilonică din anul 586 î. H. La scrierea cărții autorul s-a folosit de izvoarele scrise ale profeților Samuel, Natan, Gad și de alte izvoare scrise.

Că ambele cărți sunt scrise de același autor se vede din unitatea concepției, a dicției și a limbii, din legătura intimă în istorie, din rotunjimea desăvârșită a pericopelor și din scopul unitar, căci tot ce se spune se încheagă într-o unitate desăvârșită. Dacă totuși se observă pe alocuri nepotriviri de dicție, ele sunt atribuite izvoarelor consultate.

Autoritatea istorică a cărților este dovedită prin fidelitatea psihologică cu care sunt descrise persoanele din istoria cuprinsă aici. Autorul descrie persoanele în adevărata lor înfățișare. Nu cruță nimic în dauna adevărului istoric. Arată și laturile sau trăsăturile bune, dar și pe cele slabe sau rele ale persoanelor. De exemplu, descrierea psihologică fidelă a regelui Saul, la început ales de Dumnezeu și iubit de popor, în cele din urmă respins de popor și urgisit de Dumnezeu din pricina orgoliului care se trezește în el, abuzând de plinătatea puterii regale. Ideea lui fixă de a-l pierde pe David îl împinge la fapte care fac din el un erou tragi-comic. Tot așa de fidel este descrisă și persoana lui David. Mare în toate: și în virtuți, și în păcate. Cazul lui e o pildă grăitoare cum dintr-o scânteie se face un incendiu. Păcătoasa privire spre soția lui Urie îl duce la uciderea acestuia, pentru a-și acoperi păcatul. Aceași privire păcătoasă dezlănțuie apoi potop de ispășiri. Toate drepte și inevitabile. Dreptatea nu iartă, e necruțătoare. Iată-l pe David om mare: cu rele porniri trupești, dar cu alese însușiri sufletești.

Dar și dovezi externe arată adevărul istoric al acestei cărți. Folosindu-se de aceleași izvoare de care se folosește și autorul cărților Paralipomena, autorul cărților 1 și 2 Regi dovedește că folosește fidel aceste izvoare, întrucât cele două cărți sunt în perfectă concordanță în locurile unde istorisesc aceleași fapte. Evenimentele din cărți sunt cunoscute sau presupuse și de alte cărți ale Vechiului și Noului Testament. Așa de exemplu: Ps 77, 70; îs 29; Mt 12, 3; FA 7,

40 etc. Cărțile 1 și 2 Regi au locuri comune mai cu seamă cu cărțile Paralipomena (în total vreo 15).

Autoritatea divină o atestă tradiția iudaică și cea creștină, căci atât sinagoga, cât și Biserica le-au primit în canon de la început și le mențin până azi. Mântuitorul atribuie cărților lui Samuel aceeași autoritate ca și Legii lui Moise, când citează din ele, punându-le alături de dispozițiile Legii. Astfel Mântuitorul îi întreabă pe farisei: „CM/W a intrat (David) în casa lui Dumnezeu și a mâncat pâinile punerii înainte, care nu-i erau îngăduite lui să le mănânce, nici celor ce erau cu el, ci numai preoților” (Mt2, 4, cf. 1 Rg 12, 6), sau „N-ai citit în Lege că preoții în templu calcă Sâmbăta în zi de Sâmbătă și sunt fără păcat” (12, 5, cf. Nm 28, 9). Apostolul Pavel argumentează cu textul Cărui dintre îngeri i-a zis Dumnezeu vreodată: „Fiul Meu ești Tu, Eu astăzi Te-am născut”; și iarăși: „Eu îi voi fi Lui Tată, și El îmi va fi Mie” (2 Rg 7,14). Sfânta Fecioară reproduce idei din textul cântării Anei (Le 11, 52; 1 Rg 2, 6), profetul Ieremia face aluzie la cărțile 1 și 2 Regi (Ir 23, 5; 2 Rg 7, 12).

Profeții mesianice în cărțile I și II Regi

1) Cântarea Anei (1 Rg 2,1-10)

În capitolul 2 al cărții 1 Regi întâlnim un imn religios, pe care Ana, mama lui Samuel, l-a rostit în fața altarului. În istoria biblică imnul e cunoscut sub numele de Cântarea Anei. Imnul culminează în cuvintele : „(Domnul) va judeca marginile pământului și putere le va da regilor noștri și va înălța fruntea Sa” (Rg 2, 10).

Textul exprimă acțiunea în urma căreia Dumnezeu îi răsplătește mulțumitor pe cei drepti și îi pedepsește exemplar pe păcătoși. Termenii „marginile pământului” constituie o metonimie (vasul - pământul, conținutul - popoarele), indicându-se prin ea toate popoarele pământului. Expresia revine mai ales în textele mesianice ale Vechiului Testament (ex. Ps 2; 7, 2). În acest text atât judecătorul, cât și dătătorul de putere este Dumnezeu. „Cornul” este simbolul puterii; după interpretarea Sfântului Vasile acest simbol e împrumutat de la rinocer, care are un singur corn și care este un animal de neînving.

„Uns”, evreiește „masiah” se numește în Vechiul Testament cel uns cu untdelemn miruit. Se ungeau regii (1 Par 16, 23), de către preoți sau profeți, se ungeau preoții (Lv 4, 5), arhieriei (Lv 4, 5). Unși se numeau și patriarhii în sensul că ei erau regii și preoții familiei lor. Prin ungere se împărtășea o putere nevăzută.

Miruirea este și ea un semn al bucuriei și al stimei. Sgeau cu untdelemn barba și fruntea oaspeților. Hristos a fost uns cu mir de mare preț de către o femeie din Betania (Mt 26, 7). Uneori ungerea (miruirea) este simbol al Duhului Sfânt (2 Ptr 1, 21-22). Cu timpul expresia Unsul se aplică la Mesia, la Hristos (Dn 9,24).

Că unsul din Cântarea Anei este Hristos rezultă din Luca 1, 6 și putere mântuitoare ne-a ridicat din casa lui David, sluga Sa...”.

Sensul textului este următorul: Există o judecată universală. Judecătorul suprem este Dumnezeu, Care va judeca după dreptate. Toate darurile cele bune de sus coboară, astfel și puterea pe care o au conducătorii pământului o au numai mulțumită Lui. Mesia, regele prin excelență, lucrează în numele lui Dumnezeu. Mulțumită ajutorului ceresc, regele Mesia va ajunge culmi de glorie nebănuite.

Împărăția veșnică (2 Rg 7, 12-16).

Ideea mesianică ia un avânt deosebit în timpul regelui psalmist David. Dintr-un astfel de text face parte și 2 Rg7,12-1: Și fi-va că după ce zilele tale se vor plini și tu vei dormi împreună cu părinții tăi, Eu îl voi ridica pe urmașul tău de după tine, din chiar coapsa ta, și voi rândui regatul său”.

„Aplini zilele înseamnă a-ți trăi viața, a epuiza epoca de timp acordată vieții lumești” „A dormi împreună cu părinți” este fel de vorbire despre cei morți. Noțiunea conține ideea de nemurire, considerându-se moartea ca o simplă trecere dincolo, la strămoși, și continuarea unei altfel de vieți.

Urmașul e din neamul lui David. Se pregătește aici o împărăție nouă, dar remarcabilă, căci în acest sens se zice (v. 13) Acesta-i va zidi casă numelui Meu, iar Eu îi voi întări tronul până-n veac. Eu îi voi fi lui Tată, iar el îmi va fi Mie fiu. Și de se va întâmpla să greșescă, atunci îl voi certa cu toiagul bărbaților și cu loviturile fiilor oamenilor”.

Raportul dintre Dumnezeu și regele viitorului este cel dintre tată și copil: o iubire fără margini este caracteristica atitudinii lor. Această atitudine se bazează pe legile dreptății absolute, care prevăd răsplătă pentru fapta bună și năpastă pentru năpastă. „Toiagul” și „loviturile” indică pedeapsa cuvenită călcătorului de lege.

Acesta este sensul general și apropiat al versetului. Ni se fac însă aici și comunicări care privesc adevăruri de credință din cele mai importante, astfel nu e străină versetului insinuarea privitoare la misterul Sfintei, Mesia este Fiul lui Dumnezeu bccasta este rădăcina gândirii.

Din contextul mesianic face parte și versetul: „Și mila mea nu o voi îndepărta de la el așa cum am îndepărtat-o de la cei pe care i-am lepădat de la fața Mea”.

„Mila” are aici înțelesul larg de dragoste, afecțiune. Comparația se face între regele viitorului și între Saul. În LXX lipsește Saul, iar partea din urmă a versetului are un înțeles general, referindu-se la toți cei înstrăinați de Dumnezeu.

Acest ciclu de profeții sfârșește cu versetul 16: „Casa lui va fi neclintită, regatul său va rămâne veșnic înaintea Mea, iar tronul său în veac va fi întărit”. Accentul se pune aici pe „veșnicie”, caracteristica împărăției care se va înființa. Aplicarea prezicerii la o împărăție materială nu epuizează sensul gândirii. În Noul Testament (cf. Le 1, 32-33), în locuri care par a fi un ecou al versetului nostru, „casa lui Hristos” e biserica, creștinii (Evr 3, 6). Astfel Teodoret, din secolul V, are dreptate când spune că aceste idei se potrivesc nu atât regilor obișnuiți, cât mai vârtos lui Hristos, căci „Solomon n-a avut o viață mai lungă decât alți oameni, nici măcar vârsta tatălui său n-a întrecut-o”.

3) Legământul veșnic

Al treilea text e 2 Rg 23, 5: „Căci casa mea nu-i astfel cu Cel-Tare; căci veșnic legământ făcut-a El cu mine, gata oricând, de pază-n toată vremea, că-ntreaga mântuire și-ntreaga mea dorință: din cel nelegiuit să nu răsară floare”.

„Nu-i astfel”, adică nu ca alte case, de care cea davidică se deosebește. Cu familia (casa) davidică s-a încheiat un angajament, din care decurg atâtea binefaceri, ca: mântuirea, fericirea, plăcerea de viață.

Legământul încheiat cu David e veșnic. David e trecător, casa sa și împărăția sa vor dăinui în veci, căci printr-un urmaș celebru veșnicia lor este garantată.

În Noul Testament această profeție se leagă de evenimentele descrise la Luca 1, 42-43, încât se vede că e vorba despre „împărăția care nu se trece”.

Astfel acest text anticipează că printr-o rânduială dumnezeiască regele Mesia este descendent, înrudit trupește cu viteazul David.

III. Cărțile 3 și 4 Regi

În textul ebraic aceste două cărți, ca și cărțile 1-2 Regi, până la Daniel Bomberg au format o singură carte. În Septuaginta și în Vulgata lui Ieronim însă sunt împărțite în două. Ele

cuprind istoria revelației divine din timpul lui Solomon până la căderea regatului lui Iuda. Deși cărțile, fiind continuarea cărților 1-2 Regi, au cuprins istoric, ele se deosebesc de acestea prin anumite proprietăți. Ele determină mai de aproape persoanele istorice: de exemplu, regele David, profetul Natan, Abner, fiul lui Ner. Autorul amintește izvoarele consultate, ceea ce autorul cărților 1-2 Regi nu face. Ele determină exact și timpul cronologic. Autorul lor își spune adeseori și părerea în legătură cu unele persoane și cu unele evenimente, pe când autorul cărților 1-2 Regi se mulțumește cu simpla lor înregistrare. Limba acestor cărți nu este așa de curată ca limba acelorora.

Cuprinsul cărților se poate împărți în trei părți.

Partea I (3 Rg 1-11) cuprinde istoria lui Solomon.

Partea a II-a (3 Rg 12 - 4 Regi 17). După moartea lui Solomon, 10 neamuri îi cer lui Roboam, fiul lui Solomon, ușurarea sarcinilor publice, ceea ce acesta refuză, ba le pune pe umeri noi sarcini. De aceea aceste triburi se despart de la dinastia legală și își aleg ca rege pe Ieroboam. Așa se produce marea schismă națională, formându-se regatul de nord cu capitala Samaria și cel de sud, Iuda, cu capitala lui David: Ierusalimul.

Partea a III-a (4 Rg 18-25). Istoriseste întâmplările din împărăția lui Iuda, începând cu regele Iezechia.

Cărțile 3 și 4 Regi se prezintă ca o lucrare unitară. Aceasta se vede atât din tratarea materiei, cât și din unitatea limbii. Deosebirile de stil, puține și neînsemnate, e atribuie izvoarelor consultate de autori. Domnia fiecărui rege este descrisă după aceeași schemă, autorul tăcând caracterizarea regilor după atitudinea lor politică și atitudinea față de lege. Scopul cărții este de asemenea unitar, căci întemeierea dinastiei davidice și zidirea templului se sfârșește logic și istoric cu năruirea dinastiei davidice și cu arderea templului. Autorul s-a folosit la scrierea cărților de izvoare pe care le și amintește (deși poate nu pe toate). Aceste izvoare sunt: Analele lui Solomon (3 Rg 12, 41), analele regilor lui Iuda și Israel (4 Rg 14,19,29; 15,23; 16, 5,14; 1,18), însemnările profeților (3 Rg 17).

Autorii raționaliști mai noi susțin că aceste cărți sunt sau o parte a unei scrieri cu caracter de anale, care tratează istoria iudeilor de la Iosua până la nimicirea Ierusalimului, sau o compilație nereușită de mai multe lucrări independente, pe aceeași bază pe care se afirma același lucru și despre cărțile 1-2 Regi. Anume: a) compilerul n-a reușit să contopească în unitate perfectă părțile, ceea ce se vede din lipsi legăturii intime dintre ele; b) s-ar găsi în carte

contradicții; c) sunt relatări repetate, ceea ce dovedește pluritatea de autori în diferitele părți. La aceste obiecții răspundem cu ceea ce am răspuns și în cazul cărților 1-2 Regi. Citirea atentă a cărților relevă legătura dintre părți. Pe urmă, considerația amintită la cărțile 1-2 Regi, despre istorisirile dublate, este de natură să curme orice dificultate în legătură cu unitatea autorului.

Referitor la timpul scrierii cărților se poate afirma cu certitudine numai că s-au scris în timpul robiei babilonice. Este sigur că autorul n-a trăit eliberarea poporului din robie de către Cyrus, deoarece n-ar fi lăsat neamintită această dată atât de importantă și atât de îmbucurătoare. Or, aceasta n-o face. Ultimul termen istoric amintit în carte este anul 37 al robiei, anul eliberării lui Ioiachim din temniță și repunerea lui în onoarea de rege (4 Rg 25, 27). Deci termenul a quo al scrierii cărții este 562 î. H, iar termenul adquem, 538 î. H., anul eliberării. Din faptul că concepția cărții este perfect identică cu a profetului Ieremia, limba tot așa, apoi că în carte nu se face nici o amintire de profetul Ieremia, care în frământările politice, sociale și religioase premergătoare nimicirii regatului a jucat un rol atât de important, cum și faptul că ultimul capitol al cărții este aproape literal identic cu istoria referitoare din cartea lui Ieremia (4 Rg 24, 18-23, 30; Ir 52, 1-54), acestea îi fac pe mulți autori biblici să-i atribuie cartea lui Ieremia, cum susține de altfel și tradiția iudaică.

Autoritatea istorică a cărților se reazemă pe autoritatea izvoarelor consultate și utilizate de autor. Reproducându-se aceste izvoare, pe alocuri cuvânt de cuvânt, expresiile nu se potrivesc întotdeauna. Cât privește însă adevărul fondului, acesta se confirmă și prin aceea că autorul cărților Paralipomena se folosește de aceleași izvoare, tară să fie în contradicție cu cărțile Regilor. Acum fiind în epocă istorică, iar istoria biblică găsindu-se în legătură cu multe persoane și evenimente ale timpului, cercetările mai noi și datele istorice profane aruncă lumină asupra celor cuprinse în aceste cărți. Meșă, regele Moabului din timpul lui Ahab, este o persoană istorică bine cunoscută. Tot așa regele Ful (Tiglat Pilazar III), Salmanasar, Sargon, Nabucodonosor, Evil Merodac, Hofra ș. a. Este adevărat că multe date din tabelele cronologice ale regilor lui Iuda și Efraim nu consună, respectiv sincronismul nu se poate stabili perfect, dar greșeala în numere este pusă de toți bibliștii în sarcina neglijenței copiștilor. De altfel, în fixarea datelor cronologice antice, sunt dificultăți în general cauzate de lipsa de cunoaștere exactă a calculului contemporan. În antichitate nu toate popoarele au avut același calcul. Nici anul nașterii Mântuitorului, termen de orientare cronologică în comun acceptat, nu este cunoscut cu precizie.

Autoritatea divină a cărții o atestă primirea ei în canonul iudaic și în cel creștin. Mântuitorul Hristos le tratează ca divine: „Și adevăr vă spun că multe văduve erau în Israel în vremea lui Ilie, când s -a închis cerul trei ani și șase luni...” etc. (Le 4, 25; 3 Rg 17,9 ș. u.). Sfântul Iacob arată eficacitatea rugăciunii prin exemplul lui Ilie (Iac 5, 17; 3 Rg 18, 35, ș. u.). Iar Sfântul Pavel reproduce din aceste cărți ca din Scriptură: „Sau nu știți ce zice Scriptura despre Ilie? Cum I se ruga lui Dumnezeu împotriva lui Israel zicând: Doamne, pe proorocii Tăi i-au omorât, jertfelnicele Tale le-au surpat și eu am rămas singur și ei umbla după sufletul meu! Dar ce-i spune dumnezeiescul răspuns!: Mi-am pus deoparte șapte mii de bărbați, cei ce nu și-au plecat genunchiul în fața lui Baal” (Rm 11, 2-4; 3 Rg 19, 10).

Idei mesianice în cărțile 3 și 4 Regi

Textele din cărțile 3 și 4 Regi aduc o contribuție prețioasă evoluției ideilor mesianice. Persoana în jurul căreia se grupează este Solomon, înțeleptul cărturar al epocii sale. Un atare text este 3 Regi 9, 5. El face parte din grupul „împărăția veșnică”. „Atunci tronul domniei tale peste Israel îl voi ridica pentru vecie, așa cum i-am grăit lui David, părintele tău, zicând: Nu-ți va lipsi bărbat cârmuitor în Israel”.

Avem aici făgăduința că tronul împărăției lui Israel va fi totdeauna ocupat. În conformitate cu această profeție nu va lipsi niciodată domnitorul din viața regală a lui Solomon. Solomon este trecător, dinastia lui însă este eternă, cum eternă va fi și împărăția întemeiată de un descendent celebru din familia lui Solomon. Împărăția aceasta dăinuiește în veci, căci veșnicia îi este garantată de caracterul omului reprezentativ pe care-l vizează textul, care va fi un descendent înrudit trupește cu înțeleptul Solomon. Astfel, acest text aduce știrea că se apropie epoca pentru făurirea împărăției visate din moși-strămoși. Solomon este prototipul omului care-i adună pe credincioși în împărăția aceea.

IV. Cărțile Paralipomena

a. Numele cărților

Și aceste cărți, asemenea cărților Regilor, în textul original ebraic, la început, au format o singură carte, până la Daniel Bomberg. Traducătorii alexandrini însă și Fericitul Ieronim le tratează ca două cărți. După denumirea cărților, acestea ar fi o întregire a cărților Regilor.

Concepția și numirea aceasta însă nu e cu totul potrivită, pentru că ele întregesc istoria din Regi numai în anumite locuri. Scopul lor adevărat nu este identic cu al cărților Regilor.

Cărțile Paralipomena se pot împărți în trei părți.

Partea I (1 Par 1-9) expune genealogia acelor seminții care sunt în legătură mai intimă cu casa lui David și cu templul. Genealogiile încep cu Adam, trec peste toate genealogiile din Facere, inclusiv ale popoarelor și triburilor străine. Se expun în continuare genealogiile poporului biblic, în special ale triburilor lui Iuda, Levi și Veniamin. Se adaugă apoi o inscripție a celor din aceste triburi ce locuiesc în Ierusalim.

Partea a II-a (1 Par 10-29), se ocupă de activitatea lui David în scopul organizării cultului divin.

Partea a III-a (2 Par 1-36) începe cu istorisirea domniei lui Solomon. Se descrie apoi zidirea templului și târnosirea lui. Se descrie domnia regilor lui Iuda până la nimicirea împărăției lui Israel, care au avut războaie cu regii din Israel: Roboam, Abia și Asa, și a acelor care au avut relații amicale: Iosafat și Ioram.

Scopul autorului este să-i îndemne pe iudeii întorși în patrie la observarea Legii. Aceasta o face cu îndemnuri din istorie, care arată că starea fericită sau nefericită a poporului depinde de observarea sau neobservarea Legii. Pentru aceasta autorul dă o mare importanță casei lui David, a cărei genealogie o dă până la timpul lui Neemia, deoarece această casă a rămas în strânsă legătură cu templul, cu cultul și cu însăși Legea Domnului. Genealogia celorlalte seminții și domnia regelui Saul o amintește numai tangențial, în măsura în care cunoașterea lor e necesară pentru păstrarea firului istoriei. Din viața și activitatea lui David omite tot ce nu e în legătură cu activitatea lui de organizare a cultului, de exemplu războaiele, adulterul etc. În asemenea mod tratează și istoria lui Solomon. Mare importanță dă regilor care s-au distins prin reprimarea cultului idolesc: Iosafat, Iezechia, Iosia. Autorul are sollicitudine deosebită față de preoții și leviți, a căror genealogie o dă. Cu toate că are deosebită considerație față de cultul divin, autorul nu omite a arăta că starea religioasă determină, în cea mai mare măsură, starea de fericire și de pace internă și externă a poporului.

Toate acestea justifică părerea că autorul, cu scrierea cărții sale, a avut în vedere un scop religios. Deci părerea celor vechi, că autorul ar fi voit să completeze istoria cărților Regilor, nu corespunde cuprinsului.

Cărțile Paralipomena fiind scrise cu un scop unitar, implicit presupun și unitatea autorului. La scriere, autorul s-a folosit de mai multe izvoare scrise, de cuprins istoric și profetic. Izvoarele de cuprins istoric sunt: Cronica regelui David, Cartea regilor lui Israel, Cartea regilor lui Iuda și Israel, Cartea regilor lui Israel și Iuda, apoi un Midraș. Multe izvoare vor fi comune cărților Regilor și Paralipomena.

Cât privește timpul seriei, acestea sunt scrise după edictul lui Cyrus, deci după 538. Se poate determina timpul scrierii și mai de aproape. Autorul scrie în timpul dominației persane, deoarece moneda în circulație este daricul, iar lunile, după obicei persan, se numără și nu se numesc cu nume propriu. După Alexandru cel Mare, moneda dragma, iar lunile se numeau cu nume proprii. Dacă vom mai puțin cărții este îndemnul iudeilor la observarea Legii, ca singură condiție a ajutorului divin și a fericirii poporului, vom putea afla și mai exact timpul scrierii. Niciodată acest lucru n-a fost mai vădit și niciodată n-a putut prinde mai bine decât în timpul imediat după întoarcerea din robie, căci atunci a cunoscut poporul că abaterea de la Legea Domnului aduce ruină politică, socială și religioasă. Deci mediul cel mai potrivit pentru scrierea acestor cărți este timpul reorganizării religioase de după robie. Nici limba ebraică în care sunt scrise cărțile nu-și avea rostul mai târziu. Influențele aramaizante, de asemenea, indică epoca lui Ezdra, ca și aramaismele din cărțile lui Ezdra și a lui Neemia.

Cât privește persoana autorului, trebuie să ne gândim la bărbatul providențial al acelor timpuri, la însuși Ezdra, care a dezvoltat o bogată activitate literară și care, la timpul său, a fost singurul indicat să scrie, ca și concepție, o carte ca aceasta. Pe Ezdra îl arată ca autor și asemănarea mare ce există între această carte și cartea lui Ezdra cu privire la limbă, stil și bogăția lexiconului. Aproape cu aceleași cuvinte se descriu serbările religioase (față de care autorul are predilecție), aceleași sunt și sacrificiile de adus în anumite zile (1 Par 15, 6; Ezdra 5, 10), aproape aceleași sunt și genealogiile (1 Par 1, 6; Ezdra 3). Alt timp și altă persoană pentru scrierea cărților cu greu se poate concepe. Talmudul, în tratatul Baba Bathra, spune următoarele: „Ezdra a scris cartea sa și genealogiile Paralipomenelor”. Identitatea autorului acestor cărți nu înseamnă ca această carte să fie socotită una cu cartea lui Ezdra, căci în tradiția iudaică și creștină aceste cărți sunt cunoscute drept cărți independente. Traducătorii alexandrini le traduc ca scrieri independente de cartea Ezdra propriu-zisă.

Autoritatea istorică a Paralipomenelor

Deoarece cele relatate de această carte sunt o strălucită dovadă despre existența și practicarea dispozițiilor din Pentateuh relativ la cultul divin, deci implicit arată existența legislației mozaice înainte de pretinsul timp al compunerii, după teoria lui Wellhausen, critica negativă vrea să le lipsească de orice autoritate istorică. Cartea este studiată foarte amănunțit și este comparată cu celelalte cărți de cuprins asemănător, exploatându-se în favoarea tezei negative orice fel de deosebire, fie ea cât de mică. Se aduc fel de fel de obiecții împotriva autorității ei. Iată câteva din aceste obiecții:

La transcrierea izvoarelor autorul, intenționat sau din ignoranță, a denaturat sensul original, cum ar fi cazul de la 2 Par 9, 21, unde se spune că anumite corăbii ar fi făcut drum spre Tarsis, când în realitate la 3 Regi 10, 22 „corăbiile Tarsisului” înseamnă corăbii potrivite pentru cale maritimă lungă, iar nu corăbii care merg spre Tarsis. Făcând abstracție de faptul „că nimic nu ne împiedică să înțelegem și la 2 Par 9, 21 tot corăbii potrivite pentru drum lung, identificarea Tarsisului biblic cu Tarsisul Spaniei nu e absolut necesară, cu atât mai mult cu cât clin Spania nu se putea importa „aur, argint, fildeș, maimuțe și păuni”. Poate să fie vorba de vreun alt Tarsis, localitate geografică azi necunoscută. Din Ețion- Gheber, port pe coasta Mării Roșii, de altfel cu greu ar fi făcut corăbiile cale spre Spania. Mai degrabă spre Indii, patria încărcăturilor amintite în Scriptură. Mai sunt și alte obiecții de acest fel, care însă pot fi explicate ca aceea de mai sus.

Autorul a reprodus unele narațiuni în mod greșit. De exemplu, la 1 Par 19, 4, se spune că Hanun a tuns bărbile dregătorilor lui David, pe când la locul transcris din 2 Rg 10, 4 se vede că Hanun tunde numai pe jumătate bărbile dregătorilor. Acest caz și altele asemănătoare arată numai că autorul Paralipomenelor are tendință de abreviere a unor narațiuni, lucru în general constatat. De altfel, în amândouă cazurile este vorba de același lucru: tunderea bărbilor. Unul cu amănunt (2 Regi), altul sumar (Paralipomena). Nicidecum însă nu e caz de contradicție.

Mai gravă este acuzația criticii negative că autorul Paralipomenelor falsifică istoria, cu scop religios, și că și-a compus cartea pentru glorificarea stării preoțești, însă autorul nostru a avut un scop determinat: de a scrie istoria cultului lui Iahve. E natural că, având acest scop, a fost necesar să-și aleagă materia în așa fel, încât să fie potrivită scopului, deci să trateze evenimentele și persoanele sub aspectul scopului. A scrie istorie dintr-un anumit punct de vedere nu e totuna cu falsificarea istoriei.

În fine, se mai obiectează că autorul utilizează ca izvor un Midraș (2 Par 24, 27), ceea ce înseamnă legendă. Deci însuși autorul nu pretinde istoricitate. E adevărat că Midraș, în literatura

rabinică de mai târziu, înseamnă legendă. După etimologie însă, Midraș (de la verbul m = daraș) înseamnă învățătură. Școala sinagogală și azi se numește „beth hamidraș”.

Autoritatea istorică a cărții, de altfel, este confirmată și de izvoarele pe care autorul le utilizează și le citează. Variantele de text destul de numeroase la această carte se explică prin corupere. Chiar și Fericitul Ieronim constată: „Vă vorbesc slobod, aceasta carte este atât de alterată în codicii greci și latini, încât ai impresia că nu a fost scrisă în limba ebraică, ci într-o limbă barbară sarmatică” (Prefață la cărțile Paralipomena).

Autoritatea divină a cărții o confirmă consecvența ei primire, nediscutată, atât în canonul iudaic, cât și în canonul Bisericii creștine.

V. Cărțile Ezdra și Neemia. Cartea Estera

Aceste două cărți, la evrei, formau o singură carte, cum ne spune Eusebiu, Fericitul Ieronim și Talmudul. În realitate trebuie socotite ca două părți ale aceleiași lucrări. Motivul divizării în două sunt cuvintele de la Ezdra 11,1, cu care începe azi cartea Neemia. „Cuvântul lui Neemia, fiul lui Hacalia. Și a fost că în luna Chisleu, în anul al douăzecilea, eram la curtea regală din Suza” (Ne 1,1).

Cărțile tratează evenimentele în legătură cu întoarcerea evreilor din robia babilonică și în legătură cu restaurarea vieții lor religioase și politice. Cartea, foarte potrivit, se împarte în două părți, căci cartea Ezdra istorisește restaurarea templului și a cultului divin, iar partea a doua, cartea lui Neemia, vorbește despre restaurarea cetății Ierusalimului și reînnoirea legământului încheiat cu Dumnezeu. Cartea fiind fragmentară, compusă din mai multe documente ale timpului, nu are unitate perfectă și nici evenimentele nu au succesiune istorică cronologică.

Cuprinsul cărților

Partea I (Cartea Ezdra, capitolele 1-6). Cyrus, regele perșilor, după doborârea Babilonului (538 î. H.) dă un edict în sensul căruia iudeii captivi se pot întoarce în patria lor, cu toate bunurile lor, luând cu ei și vasele sacre, răpite de Nabucodonosor din templul din Ierusalim.

Partea a II-a (Cartea Ezdra, capitolele 7-10). Între cei rămași în Babilon, după întoarcerea primului lot, a fost și familia preotului Ezdra, „cărturar iscusit în Legea lui Moise” (Ezdra 7, 6). Acesta află de starea conaționalilor săi din Ierusalim. În anul al VII-lea al domniei lui Artaxerxes

(anul 458 î. H.) vine acasă, aducând cu sine și un decret împărătesc care asigura iudeilor multe favoruri, între altele, o dată cu Ezdra se poate întoarce în țară orice iudeu care dorește.

Partea a III-a (Cartea Neemia, capitolele 1-13). Iudeul Neemia petrece la curtea regală ca paharnic al reginei și al regelui Artaxerxes. Ajuns în patrie, inspectează zidurile orașului și lucrul de reedificare îl încredințează familiilor, fiecăreia după puterile ei. După 52 zile de supreme încordări, reedificarea zidurilor se termină în 25 Elul, anul 445 î. H.

După terminarea zidurilor orașului urmează restaurarea vieții religioase și morale.

Scopul principal al cărților Ezdra și Neemia este arătarea fidelității divine. Cartea arată că Dumnezeu, conform făgăduințelor Sale, a readus poporul din robie și l-a ajutat să-și restaureze cultul, viața națională și politică. Poporul, la rândul său, are datoria să păstreze restaurarea obținută cu atâtea eforturi și sacrificii. Cum că această carte privește generațiile viitoare se vede de acolo că în carte sunt istorisite lucruri care, pentru contemporani, fiind bine cunoscute, nu au nici un rost. Contemporanii au cunoscut, de exemplu, familiile reîntoarse cu Ezdra, familiile locuitorilor din Ierusalim în timpul lui Neemia, pe bărbații care și-au părăsit soțiile de neam străin etc. Au fost cunoscute contemporanilor decretele regești referitoare la întoarcerea captivilor în Palestina, cele referitoare la reedificarea templului și a zidurilor Ierusalimului. Părerea unor autori mai noi că Ezdra-Neemia și cărțile Paralipomena, scrise amândouă de Ezdra, ar fi o singură carte, nu poate fi acceptată nici pentru motivul că aceste cărți nu au același scop. Cărțile Paralipomena arată faptele mărețe ale străbunilor, cu scopul de a fi pildă contemporanilor pentru ducerea la îndeplinire a restaurării, iar cartea Ezdra- Neemia îi îndeamnă pe urmași la conservarea restaurării religioase. Ezdra, în lucrările sale, privește cu un ochi în trecut și cu celălalt în viitor, grija lui de căpetenie fiind observarea Legii, ca și cheazășia împlinirii misiunii pe care Dumnezeu o destinase iudeilor și pentru care a ales acest popor și l-a ocrotit în mod special.

Originea și autorul cărților

Părerea generală este că Ezdra-Neemia este o carte compusă din mai multe fragmente contemporane. Redactarea diferitelor izvoare într-o singură carte o face Ezdra însuși. După părerea altora, redactarea o face alt bărbat din timpul de mai târziu, dar apropiat lui Ezdra. Izvoarele utilizate de autor sau redactor sunt reproduse întocmai. Așa se explică caracterul mozaic al întregii lucrări. Izvoarele principale, aproape covârșitoare din carte, sunt niște consemnări autentice făcute de înșiși Ezdra și Neemia. Astfel, fără orice îndoială, și de comun acord cu toți criticii, se atribuie lui Ezdra ca autor, respectiv lui Neemia, toate acele părți unde

Ezdra, respectiv Neemia vorbesc la persoana întâi. Însă afară de aceste părți, necontestat autentice, Ezdra a scris și alte părți de cuprins istoric, fiind bine cunoscută înclinarea lui spre însemnarea faptelor istorice în carte, cum o făcuse pentru trecut în Paralipomene. Nu e lipsită de temei părerea că afară de părțile care relatează documente contemporane autentice sau care din cauza întrebuirii persoanei întâi în vorbire, sunt scrise vădit de altă persoană, celelalte trebuie atribuite lui Ezdra. Astfel, de exemplu, cele spuse în 7, 1-10, și întreg capitolul 10, cu tot dreptul pot fi atribuite lui Ezdra, deși se vorbește la persoana a III-a, inclusiv laudele aduse sieși (7,6,10,11), care sunt adevărate, deci istoricește pot fi relatate. De altfel, Ezdra, ca un al doilea Moise, era chemat să săvârșească tot ce a săvârșit, isprăvile lui să le și scrie, cum făcuse și Moise. În carte, pe lângă documentele istorice comunicate, se disting clar cinci scrieri: scrierea despre faptele lui Ezdra (Ezr 7-10), o scriere asemănătoare a lui Neemia (Ne 1-7) și alte trei scrieri anonime (4, 18-25; 3-6; 6, 19-22).

Autoritatea istorică a cărților

Autoritatea istorică a cărților o confirmă documentele publice autentice pe care le citează, respectiv le reproduce, și consemnările, de asemenea autentice, făcute de cele mai indicate persoane contemporane (Ezdra și Neemia). Deoarece cartea nu face nici o amintire despre vre o minune, nu este contestată nici de raționaliști, adversarii cărților sfinte. Stările presupuse în carte sunt identice cu cele cunoscute din cărțile profeților contemporani: Agheu, Maleahi, Zaharia. Obiecțiile, de mică importanță, scoase din deosebirile de nume, din lista celor repatriați sub Zorobabel (Ezdra 2, Neemia 7), se pot explica ușor prin aceea că coruperea numelor este frecventă, sau se pot atribui greșelilor copiștilor. Scrierile profane și istorice contemporane confirmă deplin cele cuprinse în această carte, cu privire la stările din imperiul persan. De altfel, cronologia precisă a cărții, precum și descrierile topografice-geografice detaliate, nu lasă nici o îndoială referitor la autoritatea lor. Limba originală ebraică, aramaizantă, și părțile aramaice (Ezdra 4, 8-6, 15 - împiedicarea construirii templului și 7, 12-26 - edictul lui Artaxerxes) confirmă același lucru.

Din cartea Ezdra-Neemia nu se face nici o citare sau nici măcar aluzie în scrierile Nouului Testament. Autoritatea divină însă atestă primirea ei în canon atât de către evrei, cât și de către Biserica creștină.

Cartea Esterei relatează un episod din viața iudeilor care nu s-au întors în patrie, ci au rămas și mai departe în imperiul persan. Acești iudei, în urma uneltirilor lui Aman, ministrul

regelui Artaxerxe, la un moment dat au ajuns în primejdie de a fi exterminați. Ei sunt însă salvați în urma vigilenței iudeului Mardoheu și a nepoatei acestuia, Estera. De la această eroină a întâmplării și-a căpătat cartea și numirea.

Artaxerxe, regele perșilor și al mezilor, în anul al III-lea al domniei lui, o respinge pe soția sa Vasti, care refuză să se arate în fața mesenilor turmentați de vin, la un banchet dat în onoarea nobililor țării. După respingerea reginei Vasti, la această demnitate ajunge Estera (stea), pe numele ei persan Hedesa (mirt), o evreică foarte frumoasă, nepoata piosului Mardoheu. Aceasta se petrece în anul VI al lui Artaxerxe. Mardoheu, cu ocazia unei vizite la nepoata sa Estera, în palatul regal, descoperă o conspirație a eunucilor palatului împotriva vieții regelui. Mardoheu comunică descoperirea sa Esterei, iar aceasta o spune regelui. Pericolul este înlăturat, iar fapta a fost notată în analele împărăției. Atotputernicul ministru Aman îi jură moarte lui Mardoheu, care nu-i dă semne de supunere și cinstire (plecarea genunchilor), act care, după credința piosului Mardoheu, I se cuvine numai lui Dumnezeu. Aman este atins în orgoliul său. În scopul răzbunării asupra lui Mardoheu, Aman obține de la rege un edict de exterminare a tuturor iudeilor din împărăție. Edictul trebuia să se execute în ziua de 13 a lunii Adar. Mardoheu însă, descoperind regelui prin Estera uneltirile lui Aman, obține înlăturarea și pedepsirea acestuia. Aman este executat tocmai în ziua și pe spânzurătoarea destinată lui Mardoheu. Estera obține de la rege un edict suplimentar prin care iudeii, în ziua fatală, pot să se apere sub scutul autorităților locale. În ziua fatală iudeii, apărându-se, ucid o mare mulțime de dușmani ai lor. În amintirea scăpării lor de la moarte sigură, se instituie sărbătoarea Purim (sorți). Mardoheu este ridicat la mare demnitate. El devine al doilea după rege.

Cea dintâi și cea mai importantă chestiune critică ce se pune în legătură cu această carte este istoricitatea întâmplării și, în legătură cu aceasta, identificarea regelui în timpul căruia s-a petrecut întâmplarea, căci în lista regilor medo-persani nu este nici unul cu numele de Artaxerxe.

Identificarea lui Artaxerxe s-a făcut acum. Mai demult se credea că sub numele Artaxerxe se ascunde regele Cambises sau Darius Histaspes. Iosif Flaviu crede că ar fi vorba de Artaxerxe Longimanul (Ant 11, 6), iar câțiva autori mai noi cred că ar fi vorba de Ciaxares. Azi părerea generală e că Artaxerxe este regele Xerxes I (486-965). Această identificare se face pe baza identității numelui lui Xerxes, așa cum se scrie în scrierea cuneiformă, cu Artaxerxe din Biblie, căci în amândouă formele, cuneiformă și ebraică, consoanele sunt identice, deci și numele sunt

identice. De altfel, tot ce se spune în carte despre caracterul și faptele regelui Artaxerxe sunt confirmate și de istorie. Istoricul Herodot spune că Xerxes, voind să poarte un război cu grecii, în anul 483, convoacă la Susa toate căpeteniile provinciilor și pe nobilii țării (Her. 7, 8; Est 1,3) - în această expediție, Xerxes este învins. În anul 479 se întoarce la Susa, unde se dedă cu totul desfrâului și luxului (Her. 9, 108; Est 2). E drept că Estera nu putea fi regină, deoarece lucrul acesta era contrar vechilor legi persane, fiind străină, dar tot Herodot spune (3, 31) că regii persani, încă din timpul lui Cambises (529-521 î. H.), puteau să-și aleagă regine și dintre străine. Caracterul lui Artaxerxe din cartea Estera consună întru toate cu caracterul lui Xerxes al lui Herodot. Amândoi sunt înclinați spre cruzimi, orgoliu, lux și voluptate. De altfel, identitatea lui Artaxerxe cu Xerxes nu se mai discută azi.

Câțiva autori vechi ca Clement Alexandrinul și Fericitul Ieronim îi atribuiau cartea lui Mardoheu. Talmudiștii o atribuiau sinagogii celei mari, iar Fericitul Augustin și Isidor de Sevilla lui Ezdra. Autori mai noi o atribuie unui iudeu care a trăit în imperiul persan, cu puțin timp după petrecerea întâmplării. Autorii s-ar fi folosit și de izvoare: scrierea autentică a lui Mardoheu și analele împărăției. Această părere se bazează pe multe considerații serioase. Într-adevăr, descrierea amănunțită a lucrurilor, explicarea numelui lunilor, cu amintirea numelui de mai înainte (luna întâi, adică luna Nisan, Ezdra 3, 7), amintirea obiceiurilor persane, fără a le da explicare, numele persoanelor pomenite arată că toate sunt încă în proaspătă amintire. Autorul n-a trăit în Palestina, deoarece nu amintește nici de Ierusalim, nici de vreo instituție iudaică.